Východoslovenské roľnícke povstanie (1831) :)

Hospodársko-sociálne pomery v Uhorsku boli na začiatku 19. storočia pre všetky vrstvy obyvateľstva zložité. Uhorsko zaostávalo za vyspelejšími krajinami Európy. Feudálny systém bol brzdou akýchkoľvek zmien. Najviac pôdy, hlavného výrobného prostriedku vlastnila vyššie šľachta. V jej rukách sa sústreďovala politická i štátna moc. Stredná a nižšia šľachta hospodársky aj politicky závisela od vyššej. Od vlastníkov pôdy boli závislé všetky ostatné vrstvy spoločnosti. Najpočetnejšou skupinou boli poddaní. Robotovali na pôde, ktorú vlastnil zemepán, štátu a župe platili dane. Na zaplatenie všetkých dávok a poplatkov spotrebovali skoro všetko, čo dorobili, nezostávalo takmer nič na reprodukciu. Zrušenie nevoľníctva v r. 1785 prinieslo nevoľníkovi osobnú slobodu len formálne. Zostal naďalej robotou pripútaný k urbárskej pôde, ktorú mohol dedične užívať, ale jej právnym vlastníkom bola feudálna vrchnosť. Urbár súpis pozemkového majetku a povinností poddaných platil, no nedodržiaval sa. Poddanská pôda zapísaná v urbáre bola hlavnou živiteľkou vidieckeho obyvateľstva. Na nej spočívali všetky povinnosti voči zemepánovi, cirkvi a štátu. Tej však bolo málo, zvlášť v stoliciach na východnom Slovensku Zemplínskej, Šarišskej a Spišskej len 17 percent z celkovej výmery vlastnili želiari, podželiari, poddaní roľníci, chudoba. Feudálna vrchnosť predstavovala 4 5 % z celkového počtu obyvateľov a vlastnila skoro 80 % pôdy. Reguláciou, komasáciou, sceľovaním pozemkov a aj inými násilnými formami zaberali poddaným ornú pôdu. Potrebovali ju na pestovanie obilia, pretože v strednej a východnej Európe nastala obilná konjunktúra. Zemepáni využívali vojenské objednávky obilia pre vojakov napoleonských vojen. Často sa stalo, že zemepán získal celú usadlosť aj s poddanými. Ešte stále sa používali kruté donucovacie prostriedky a telesné tresty dereše a väzenie boli na dennom poriadku, časté boli úteky z usadlosti do hôr, z niektorých poddaných sa stali zbojníci alebo sa živili žobraním.

Na svojvoľné rozhodovanie vrchnosti reagovali sťažnosťami, prosbami u stoličnej a štátnej moci. Svedčia o tom mnohé listy poddaných zachované v archívoch. Sťažujú sa v nich na konkrétneho zemepána a jeho úradníkov, na zaberanie lúk a pasienkov, na vymáhanie roboty, zvyšovanie dávok a poplatkov. Najčastejšie skryté formy odporu boli útek od zemepána, nedbanlivá práca, poškodzovanie panského majetku. Najvyššou formou boja proti neznesiteľnému útlaku boli poddanské vzbury a povstania.

Hospodárske a sociálne postavenie východoslovenských poddaných sa zhoršilo aj slabou úrodou v roku 1830. Na jar 1831 sa na spišskom a zemplínskom vidieku objavil hlad. Vznikali početné nepokoje, vzbury roľníkov, ktoré zväčša nepresiahli rámec jedného panstva alebo stolice. No v lete roku 1831 začalo veľké roľnícke povstanie na celom východnom Slovensku.

Priamym podnetom na povstanie bola cholerová epidémia. Preto povstanie vošlo do dejín ako cholerové. Cholerová epidémia sa preniesla z južného Ruska do Poľska Haliče. Prinieslo ju ruské vojsko v čase poľského povstania. Aj napriek opatreniam na jej zamedzenie sa dostala aj na východné Slovensko a šírila sa ďalej po krajine. V dôsledku nedostatočnej hygieny najviac umieral poddaný ľud. Rakúska vláda a uhorské úrady konali rôzne opatrenia na jej zamedzenie. Vyslali oddiely vojska na hranice, aby prekazili styk obyvateľstva s Haličou. Obyvatelia z dedín sa nesmeli vzdialiť ani do susedného chotára. Proticholerové komisie na ochranu jednotlivých oblastí postavili medzi obcami a okolím stráže, zrušili trhy, zakázali zbierať úrodu z polí, odchádzať za obživou do južných krajov. Ešte veľa iných opatrení sťažovalo život poddaných.

Nedôveru a nespokojnosť vyvolávali preventívne sanitárne opatrenia proti cholere. Pôvod cholery aj liečenie neboli doteraz známe a najrozšírenejším liekom bol len bizmutový prášok. Isteže to nebol ten pravý liek. Jeho nadmerné použitie spôsobilo smrť otravou. Prvými obeťami jeho užívania boli zdravé deti, ktorým preventívne košický chirurg naordinoval väčšie množstvo. Deti zomreli, to vyvolalo hnev a nenávisť voči lekárovi a aj samotná skutočnosť sa stala jedným zo zdrojov travičskej povery. Úrady začali konať konkrétne opatrenia: dezinfikovali studne, vykopávali jamy na sanitárne pochovávanie mŕtvych, pripravovali chlór, zabezpečovali truhly, násilím nútili užívať prášky. Nič nepomáhalo. Ľudia začali po stovkách umierať. Medzi poddanými vzniklo strašné podozrenie "Páni nás chcú otráviť". V osobách úradníkov, lekárov, farárov videli najbližších nepriateľov. Poddaní mali doterajšiu zlú skúsenosť s miestnou vrchnosťou pri vymáhaní daní, nútení do roboty, zaberaní pozemkov. Prečo by mali teraz uveriť, že je to len prevencia proti chorobe? Aj mŕtvych bolo medzi chudobnými podvyživenými roľníkmi najviac, kým v panských sídlach smrť nebola taká častá.

Povstanie vypuklo 27. júla 1831 na Zemplíne. Najprudší priebeh malo v okolí Trebišova a Vranova. Začiatkom augusta sa rozšírilo na Spiš a do susedného Šariša. Zakrátko preniklo aj na ostatné stolice Abov, Gemer, Novohrad, Turiec, Tekov a Liptov. Povstanie nadobudlo sociálny charakter. Vzbúrení poddaní odopierali pracovať, vyhlasovali "nerozkazujú už páni, ale chudobní ľudia budú rozkazovať". Povstanie naberalo dramatický krvavý priebeh. Župní úradníci, lekári, a kňazi boli povstaleckým ľudom trýznení, ba i zabití, vyhnaní z kaštieľov, kúrií, ich príbytky zničené.

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

Na Spiši začalo povstanie 8. augusta a do 16. augusta sa rozšírilo v obciach celého údolia Hornádu, stredného Spiša až po Poprad. Vo väčšej, či menšej miere zasiahlo 30 obcí. Nepokoje začali s výskytom cholery 25. júla. Prvé prípady vzbury boli v Kluknave, Richnave a v Krompachoch. V kluknavskom kaštieli grófa Csákyho povstalci zabili a s ním aj 6 miestnych úradníkov a predstaviteľov moci. Vodcom povstalcov sa stal richnavský richtár Juraj Harman. Súčasne boli nepokoje v Helcmanovciach, Poráči a Veľkom Folkmári. V šarišskej obci Víťaz sa združili zemania a pripravovali sa na zneškodnenie vzbúrencov, nepodarilo sa im to. Po kluknavských udalostiach začala vzbura v Bijacovciach. Spišský hlavný župan Karol Csáky bol s rodinou v nebezpečenstve. Nepokoje sa rozšírili do Pongrácoviec a Spišského Podhradia, Katúňa a Nemešian. V Domaňovciach začala rebélia 11. augusta, dvoch úradníkov ťažko zranili a vyrabovaný zostal dom správcu. Pri nepokojoch v Odoríne zomrel jeden hajdúch a farár následkom násilného nalievania chlórovým vápnom. Vzbura sa rozšírila v Jamníku, Markušovciach, Závadke, Spišskom Hrušove. Vážne následky mala vzbura v Smižanoch, kde pre travičstvo bol zabitý zdravotný komisár panský úradník. Za vzburu v obci Imrichovce a Štefanovce (dnešné Dedinky) bolo potrestaných 14 osôb. Veľké nepokoje boli v Iliašovciach, Spišských Tomášovciach a Kurimanoch. V Spišskej Novej Vsi povstanie vzbudilo ohlas medzi baníkmi a mestskou chudobou.

Povstanie malo v obciach približne rovnaký priebeh. Povstalci, medzi ktorými mali prevahu roľníci, sa chceli hlavne rýchlo pomstiť za domnelé trávenie. Povstanie nemalo jednotné vedenie, jeho ciele neboli všetkým zúčastneným jasné, prebiehalo živelne. Vojenským zákrokom bolo zakrátko zlikvidované aj preto, že vzbury prebiehali izolovane v jednotlivých obciach. Povstalci sa domnievali, že zbaviť sa stačí bezprostredných utláčateľov.

Roľnícke povstanie zasiahlo viac ako 150 obcí, celkový počet povstalcov bol okolo 4500. Panovník vydal stanné právo, Spišská župa vytvorila 7 štatariálnych súdov, ktoré zasadali priamo v obciach a hneď vykonávali rozsudky. Do 8. novembra 1831, kedy panovník vydal zákaz ďalšieho trestania smrťou, bolo popravených na šibeniciach 119 povstalcov. Počet popravených sa stal neúmerne vysoký k počtu obetí povstania, ktorých bolo 24. okolo 4000 poddaných, medzi nimi aj viaceré ženy a deti boli odsúdené k telesným trestom hlavne palicovaním a do žalárov. Povstanie bolo kruto potrestané.

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania